

Петро Сухий,доктор географічних наук, доцент,
завідувач кафедри геодезії,
картографії та управління територіями
Чернівецького національного університету
ім. Ю. Федьковича**Іван ВАХ,**викладач Косівського інституту прикладного
та декоративного мистецтва ЛНАМ

РЕТРОСПЕКТИВНО-ГЕОГРАФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПИСАНКАРСТВА В ГАЛИЦЬКІЙ ГУЦУЛЬЩИНІ

У статті досліджується географія писанкарства Галицької Гуцульщини. Акцентується увага на територіальній організації писанкарства, описується орнаментика та колорит гуцульських писанок. Розкрито географо-краєзнавчі особливості розвитку галузі як складової частини комплексу народних художніх промислів.

Petro Sukhyj, Ivan Vakh. Retrospective and geographical features of the development in the Easter egg Galician Gutsulshchyna. *The article researches geography of pysanka-making in Halych Hutsulshchyna. It accentuates the basic areas of pysanka-making, describes ornaments and color of Hutsulian pysankas. Solved geographer, especially development of local history as part of a complex folk crafts.*

Дослідження географії народних художніх промислів Галицької Гуцульщини є особливо актуальним, адже відновлення традиційних для гірського населення домашнього ремесла та народного промислу вирішить низку соціальних, екологічних, економічних та духовних проблем. Очевидно, що програма відродження та організація народних художніх промислів потребує глибокого аналізу всіх аспектів індивідуального виробництва (умов праці, наявності сировини, форми збуту), які залежать від географії ремісничих осередків та мистецьких традицій кожного села [1].

Особливу увагу серед народних художніх промислів відіграє писанкарство. В сучасному трактуванні – «писанка – розмальоване Великодне куряче або декоративне, звичайне дерев'яне, яйце; символ сонця, відродження, любові й краси; предмет язичницької та християнської культури [7, с. 190-191]».

Писанки мають дохристиянське походження і зародилися в язичницьку давнину. Крашані (крашанки, галунки) та орнаментально розписані (писанки) пташині яйця увійшли в обряди багатьох народів світу. За віруваннями писанка, це джерело зародження життя, початок Всесвіту.

Стародавні римляни, фінікійці, древні греки, індійці, перси вважали, що Всесвіт виник з яйця. У грецьких міфах, які записав Геродот, розповідається, що Всесвіт виник із чарівного яйця птаха Фенікса, яке було відкладене у святилищі Геліоса.

В стародавніх єгиптян яйце було символом миру і родючості. До зародження християнства індуси вважали яйце колицкою світу. Перси розмальовували яйця і дарували їх на Новий рік. Стародавні римляни на початку трапези з'їдали варене яйце, що було символом починання доброї справи. Яйце римляни використовували як предмет, на якому жерці передбачали майбутнє та ворожили.

У слов'янських народів під час весняних польових робіт яйце відігравало роль символу родючості землі. Вони брали яйця і розкидали їх в борозни, щоб родючою була земля. Білоруси під час будівництва житлового будинку закладали яйця в стіни, щоб було щасливе життя, добробут, мир та злагода у домі. Стародавні слов'яни

клали яйце померлому в домовину, щоб забезпечити спокій у потойбічному світі. І сьогодні народи Африки, Індонезії, Нової Зеландії кладуть яйце померлому в домовину для поховання.

Майже у всіх народів світу є традиція приносити яйце (писанку, крашанку) на могили померлих предків або давати на (перед душі) померлого.

Є найдавніші згадки використання писанок у лікуванні хворих та в іграх. Про продовження традицій свідчить той факт, що в окрузі Більча Золотого на Галицькому Поділлі (відомого через знахідки трипільської культури) ще і зараз розписують на писанках такі ж спіралі, як на вазах з неоліту [7, 310-313].

Із прийняттям християнства, почалося переосмислення релігійних звичаїв. Немає в Європі такої держави, де б перехід із дохристиянства у християнство пройшов так гармонійно, як в Україні. Християнство не тільки не знищило велику частину давніх звичаїв та обрядів солярного культу, але й дало їм нову християнську інтерпретацію.

Так, сире розписане яйце в доісторичних часах несло значення життя, що у вигляді пташеняти проривається крізь шкаралупу, в християнському розумінні стає символом Воскреслого Ісуса Христа, який, перемігши смерть, дарує людству вічне життя.

Існує переказ, що свята Марія Магдалина, незабаром після вознесіння Ісуса Христа на небо, відправилася в Рим. Там вона з'явилася до імператора Тіверія зі словами «Христос Воскреснув», піднесла йому червоне яйце і почала проповідувати про Христа [5, с. 3-4].

Не тільки на Україні, «в Греции, в России, в Азии, в Египте, в Ливии, словом, во всем мире, где только есть Православная Церковь, везде и красят, и освящают, и раздают красные яйца во дни Пасхи. Везде Православные христиане лобзают друг друга лобзанием святым и дарят друг другу простой знак радости своей» [3, с. 15; 4].

В монастирі поблизу Фессалоніки (Греція) зберігається пергаментний рукопис, написаний в X столітті, який містить церковний статут. В кінці нього, після молитов на Паску є наступні слова: «читаються також молитви на благословення яєць і сиру, і ігумен, цілуючи братів, роздає їм яйця і говорить: «Христос Воскрес!»» [6].

Богослови пояснюють і значення червоного забарвлення пасхального яйця: з одного боку, червоний колір повинен бути знаком радості і весілля з приводу радісного християнського свята, а з іншого, він повинен нагадувати християнам про потоки пролитої за нас священної крові Боголюдини [7].

Галицька Гуцульщина – особливий етнічний регіон України, адже тут в силу багатьох обставин, а, основне, в умовах особливостей географічного середовища сформувався специфічний побут та спосіб господарювання, збереглась унікальна духовна культура та мистецькі традиції.

Перші відомості про писанки в Гуцульщині ми знаходимо у працях Вінцента Кадлубека (Wincenty zwany Kadlubkiem), (блаженний, бл. 1150-1223 рр., пол. хроніст, краківський єпископ 1208-18). 1764 р. беатифікований (оголошений блаженным); «Kronika polska» від легендарних часів до 1202 р. [12].

Писанки в Гуцульщині розписують переважно жінки, дівчата (писанкарки) у Великий 40-ка-денний піст перед Великоднем. Як правило, на село їх є декілька чоловік. У с. Космач, Косівського району Івано-Франківської області писанки вміє розписувати майже кожен другий житель села. В 20-30 роках минулого століття налічувалося більше 50 писанкарок [4, с. 422].

Сам розпис писанок став як народний художній промисел в Галицькій Гуцульщині, де використовують класичну «воскову» технологію для нанесення орнаментів на яйце. Технологія розпису писанок воском не є складною. Для цього потрібно фарби, віск і лічка, прикріплена на паличці (писачок). Спочатку на яйце за допомогою писачка наносять розтопленим воском візерунок, потім яйце занурюють у фарбу. Для одержання багатоколірного орнаменту яйце знову розписують воском і повторно занурюють у фарбу. Так цей послідовний

процес повторюють стільки разів, скільки потрібно кольорів ввести у розпис, при цьому кожний наступний раз яйце занурюють у темнішу фарбу, де остання стає тлом писанки. Після висихання фарби, за допомогою тепла, яйце очищують від воску. Гуцульські писанкарки для розпису писанок розробили ряд природних фарб, які виготовляють із рослин [8, с. 221].

Крім класичної «воскової» технології, використовують інші способи виготовлення писанок.

Мальованки — це розмальовані пензликом писанки. В основному на мальованках переважають квіткові та геометричні мотиви. Квіткові мотиви як правило, писанкарки беруть з навколишнього середовища. Для розпису використовують такі фарби як гуаш, акварель, темпера, олійні.

Дерев'яні писанки — виготовляють із дерева груші, берези, явора, бука, ялини. В останні роки виготовленням дерев'яних писанок займаються не лише майстри, але й сувенірні цехи та приватні підприємці.

Різьблені писанки. Виточені на токарному верстаті дерев'яні писанки (моделі) зафарбовуються в однорідний колір, після чого за допомогою долота наносяться різьблені лінії та орнаменти. В багатьох випадках у різьблені орнаменти заливається кольорова фарба. Такі писанки виготовляють в селах Річка, Яворів, Брустури Косівського району.

Писанки з випалюванням. Дерев'яні моделі писанок, виточених на токарних верстатах, розписують за допомогою металевих писачків різних форм та конфігурацій. Цей металевий писачок нагрівають на вогні або закріплюють в електричний пальник. Також використовують електроолівець для випалювання. Після нанесення орнаменту дерев'яну писанку покривають прозорим лаком для збереження обвугленого орнаменту.

Дерев'яні різьблені та інкрустовані писанки. Дерев'яні моделі писанок, виточених на токарних верстатах за допомогою спеціальних інструментів (доліт) наносять орнамент. Така різьба на писанках називається сухою різьбою.

Інкрустовані писанки прикрашають орнаментами, використовуючи такі матеріали, як окрашену заздалегідь дерев'яну заготовку, перламутр, бісер, латунний та мосяжний дріт, тощо. Поверхню писанок лакують або полірують за допомогою лаку чи політури. Виготовляють такі писанки в м. Косові, селах Річка, Яворів, Брустури, Прокурава.

Розмальовані дерев'яні писанки. Дерев'яні моделі писанок, виточених на токарних верстатах які розмальовують за допомогою поліхромних фарб та пензликів. На писанках малюють мініатюри як сакрального характеру так і сцени з життя та побуту гуцулів, які пізніше покривають прозорим лаком для зберігання. Але найчастіше розмальовують емаліями по тонованому дереву геометричними, навіть лінійним орнаментом. Такі писанки користуються великою популярністю та попитом в рекреантів і реалізуються на косівському, кутському та інших ринках народних художніх промислів.

Писанки з бісеру. Дерев'яні моделі писанок, виточених на токарних верстатах, за допомогою клею ПВА або інших наносять орнаменти, викладаючи бісеринками. Такі писанки є неповторними і сучасними. Користуються великим попитом серед туристів та гостей краю.

Керамічні писанки. Писанки, виготовлені з глини. Виточені на гончарному крузі, виконані в стилі традиційної гуцульської кераміки. Орнаментально прикрашені як рослинними, зооморфними так і геометричними мотивами. Часто до виготовлення керамічних писанок звертається художник-керамік Гринюк Марія Миколаївна, кандидат мистецтвознавства, доцент, член Національної Спілки художників України, а також керамісти виробничого цеху Національної спілки художників України в м. Косові.

В окремих осередках писанкарства сформувався свій стиль розпису та орнаменту, своя гармонія фарб та кольорів.

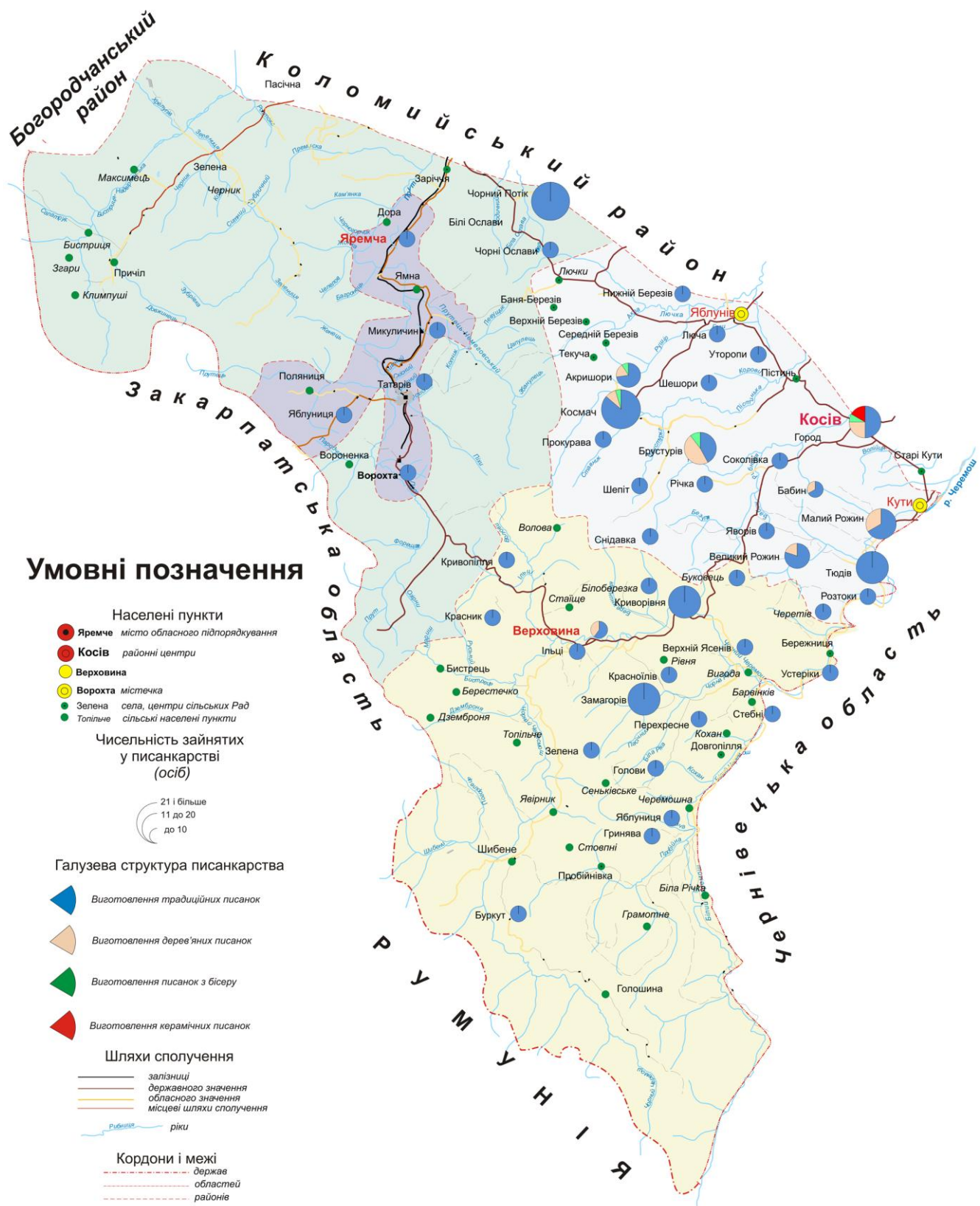

Рис. 1. Писанкарство Галицької Гуцульщини.

Із проведених нами досліджень в Галицькій Гуцульщині виділено 38 центрів писанкарства, кожен з яких виокремлюється як за чисельністю зайнятих так і обсягами виробництва продукції. До великих центрів, яких нараховується 9 належать Косівський, Білобerezівський, Брустурівський, Ільцівський, Космацький, Криворівнянський, Річківський, Шешорівський, Яворівський.

Середніми вважаються центри із чисельністю зайнятих писанкарством від 11 до 20 осіб. Таких на терені краю є 12 (Бабинський, Буковецький, Верхньо-Ясенівський, Голови, Замагорівський, Прокуравський, Снідавський, Соколівський, Тюдівський, Чорні Ослави, Шепітський, Яблуницький). Малими можна вважати центри із чисельністю зайнятих до 10 осіб. До них належать Акрешірський, В. Роженський, Верховинський, Ворохтянський, Гринявський, Зелене, Красник, Красноільський, Кривопільський, Микуличинський, Перехресне, Розтоківський, Устеріцький, Уторопський, Чорний Потік, Яблуницький, Яремчанський.

З поміж простих елементів територіальної організації писанкарства нами виділено 9 пунктів – Лючанський, Малороженський, Нижньо-Березівський, Буркутський, Стебнянський, Бистрицький, Татарівський, Хоровцево, Черетівський) (рис. 1). Загальна чисельність зайнятих у виробництві усіх видів писанок налічує 354 майстри (табл. 1) [2].

У кожній писанкарки окремого села сформувався свій стиль розпису та орнаменту, своя гармонія фарб та кольорів, свій індивідуальний почерк. А тому ми проведемо аналіз найбільших осередків писанкарства Галицької Гуцульщини. За характером орнаментального декору гуцульські писанки можна поділити на: писанки з геометричними мотивами; писанки з рослинним орнаментом; писанки, в декорі яких поєднуються геометричні та квітково-рослинні мотиви; писанки із зооморфними мотивами; писанки з жанровими композиціями; писанки із зображенням характерних для Гуцульщини традиційних культових споруд та християнської символіки [9, с. 62].

Ця класифікація, яку подає Соломченко О. Г., є умовною, тому, що на писанках можуть зустрічатися як геометричні так і анімалістичні, квітково-рослинні орнаменти в поєднанні та інші композиційні мотиви.

Здавна, ще за Австро-Угорщини, с. Космач, що на Косівщині, набуло широкої популярності завдяки писанкарству. Тут писанки розписують традиційним восковим способом із використанням геометричних рисунків, простих або ламаних ліній та зооморфних мотивів. У кольоровій гамі переважають оранжеві, червоні, золотисто-жовті, коричневі та зелені кольори на чорному або білому тлі. Серед зооморфних мотивів найчастіше зображені олені, козлики, коники, баранчики, курочки, корівки, метелики та тощо.

Щодо рослинної орнаментики, можна виділити писанки з використанням квітково-рослинного орнаменту. В основному на писанках відображають рослини, які ростуть в околицях с. Космач. Космацькі писанкарки (рис. 2) здебільшого поєднують їх з геометричними і зооморфними мотивами цієї гірської місцевості, а геометричні елементи синтезуються з мотивами різьби по дереву, жируванням металом тощо. Всі рослини і тварини є стилізовані, але наближені до реального відображення.

Найвідомішими писанкарками с. Космач є: Багрійчук П. В., Бербеничук М. В., Боб'як Г.М., Варцаб'юк Г. Д., Ісайчук П. К., Кішук М. І., Кушнірчук Г. І., Линдюк Г. К., Мозкогола М. Т., Петрів Г. В., Струк Г. М., Юсипчук М. О. та інші.

Таблиця 1.

Чисельність майстрів-писанкарів в розрізі населених пунктів
Галицької Гуцульщини станом на 01.10. 2010 р.

Назва населеного пункту	Кількість майстрів	в тому числі, виготовляють			
		традиційні писанки	дерев'яні писанки	писанки з бісеру	керамічні писанки
м. Косів	15	9	3	1	2
м. Яремча	3	3			
смт. Верховина	5	3	2		
смт. Ворохта	1	1			
с. Акрешори	11	8	2	1	
с. Бабин	6	4	2		
с. Бистриця	1	1			
с. Білоберезка	2	2			
с. Брустурів	19	8	9	2	
с. Буковець	2	2			
с. Буркут	1	1			
с. В. Рожин	10	8	2		
с. Верхній Ясенів	3	3			
с. Голови	4	4			
с. Гринява	4	4			
с. Замагора	10	10			
с. Зелене	1	1			
с. Ільці	1	1			
с. Космач	110	95	10	5	
с. Красник	2	2			
с. Красноїлля	2	2			
с. Кривопілля	1	1			
с. Криворівня	7	7			
с. Люча	4	4			
с. Малий Рожин	15	10	5		
с. Микуличин	1	1			
с. Нижній Березів	3	3			
с. Перехресне	5	5			
с. Прокурава	5	5			
с. Річка	5	5			
с. Розтоки	3	3			
с. Снідавка	4	4			
с. Соколівка	4	4			
с. Стебні	1	1			
с. Татарів	1	1			
с. Тюдів	20	20			
с. Устеріки	1	1			
с. Уторопи	3	3			
с. Хороцеве	2	2			
с. Черетів	1	1			
с. Чорний Потік	38	38			
с. Чорні Ослави	1	1			
с. Шепіт	3	3			
с. Шешори	2	2			
с. Яблуниця Верховинського району	1	1			
с. Яблуниця Яремчанської міської ради	1	1			
с. Яворів	9	4	4	1	
Всього	354	300	39	10	2

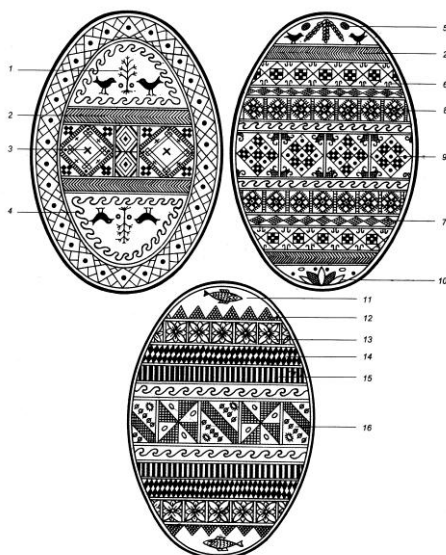

Рис. 2. Орнаментальні мотиви писанок Г.Ю.Коб'юк с. Космач, Косівського району Івано-Франківської області (за О.Г.Соломченком [9, с. 35]).

1 - деревце з пташками; 2 - колосок; 3 - хрещаті; 4 - безкінечник; 5 - качани кукурудзи; 6 - ріжки; 7 - сіменка; 8 - штернята; 9 - княгинькове; 10 - квітка; 11- рибка; 12 - зубці; 13 - метелики; 14 - хрестики; 15 - стовпчики; 16 - черешневий.

В орнаментальних мотивах писанок виготовлених у селах Брустури, Прокурава, Шешори є багато спільного з космацькими мотивами. Однак вони відрізняються від останніх спрощеною орнаментикою та композицією малюнка. У розписі в основному використовують жовті, зелені фарби на коричневому тлі. За останні роки в розпис брустурівських, прокуравських та шешорівських писанок писанкарки почали вносити червоні, зелені та фіолетові фарби. На писанках зображуються анімалістичні мотиви, рідше зустрічається зображення рослинного характеру. В багатьох випадках на писанках можна зустріти зображення гуцульської архітектури: гражду, церкву, дзвіницю, капличку тощо.

Писанки села Яворів відрізняються від писанок сіл Космача, Брусторів, Прокурави та Шешорів тим, що загалом тут поширений геометричний орнамент. І це закономірне явище, адже в цих селах віддавна розвинутий такий народний промисел, як різьба по дереву. Використовують кольори жовтий, коричневий різних відтінків та білі лінії, які утворює природний колір яйця.

Село Річка межує з селом Яворів. Писанки села Річка відрізняються своєю кольоровою гамою. Основними кольорами є зелений, чорний, жовтий та коричневий. На писанках орнаменти виконані з використанням елементів мосяжництва, різьби по дереву, вишивки та ліжництва. Адже ці народні художні промисли були розвинуті набагато раніше, ніж писанкарство. На писанках села Річка також використовують як рослинний так і тваринний орнаменти, тобто стилізовані тварини, які населяють околиці села.

Основними осередками писанкарства Верховинського району є містечко Верховина, села: Кривопілля, Ільці, Верхній Ясенів, Криворівня, Ясенів, Зелена, Яблуниця, Замагора, Красноїлля, Голови, Перехресне, Білоберезка, Рівня.

Писанки села Перехресне виділяються із – поміж писанок Галицької Гуцульщини своїм колоритом, через застосування червоно-лілових фарб у поєднанні з зеленими та жовтими кольорами. Поширений геометричний орнамент, насичений: квадратами, ромбиками, прямокутниками, де-інде з вкрапленнями.

В селі Замагорів за характером декоративних зображень, писанки виокремлюються композиційним

змістом, стилізацією форм живої і неживої природи, довільним ритмом і розповідними жанровими сценками, умовністю трактування образів, своєрідним колоритом, характером сюжетних мотивів і не мають аналогів, а за унікальною самобутністю можуть бути віднесені до найоригінальніших у світі. Замагорівська писанка відрізняється від усіх інших тим, що на них можна побачити сюжетні композиції з життя гірського села: косовиця, сплав лісу «дарабів», гуцульське весілля, хрестини, храмове свято тощо. Крім сюжетних композицій на писанках села Замагора поширені і жанрові композиції, які відображають: полювання, випас худоби на полонині, коня, запряженого у віз, окремого цимбаліста, тримбітаря, літування на полонині, відпочинок серед Карпатської природи, троїсті музики. Характерною особливістю замагорівських писанок є те, що кожна писанка є неповторною і особливо колоритною. У селі Замагорів писанки розписують не тільки жінки, але й чоловіки. Так, одним з відомих майстрів писанкарів в селі є Іван Олексійович Семчук. Для розпису писанок в с. Замагора використовують кольори: золотисто-охристий, жовтий, зелений, рожевий, червоний, фіолетовий. Останній найбільш вживаний. Тло писанки переважно чорне, темно-коричнєве або просто коричневе.

Ці сюжетні композиції дуже близькі до тих, які можна побачити на гуцульських пічних кахлях XIX-XX століття. Такі кахлі виготовлялися в м. Косові, містечку Кути та селі Пістині всесвітньо відомими майстрами родиною Баранюків, Петром Кошаком, Олексою Бахматюком, Павліною Цвілик та іншими.

Для давніх розписів писанок містечка Верховина та с. Ільці характерні оранжеві, зелені кольори на коричневому або чорному тлі, які перегукуються з кольорами традиційних місцевих вишивок [9, с. 66]. Писанки розписують із використанням геометричних та рослинних мотивів. Із тваринного світу, в основному, використовують зображення оленя в стилізованому вигляді. Тут зберігся звичай малювати оленя у верхній частині писанки.

Для писанок села Криворівня Верховинського району характерним є використання геометричних мотивів: трикутників, прямокутників, ромбів, квадратів. Особливістю писанок є те, що писанка ділиться на вісім однакових трикутноподібних частин. Ці частини заповнюються квітково-рослинними мотивами з використанням жовтого та зеленого, кольорів на чорному або темно-коричневому тлі. В останні роки кольорова палітра фарб у розписі писанок цього населеного пункту збільшилася. Писанкарі почали використовувати червоний, фіолетовий, рожевий відтінки природних фарб, а й анілінових. Оскільки ці хімічні барвники з II-ї пол. XX ст. поступово почали вживатись і в інших видах художніх промислів, зокрема в ліжникарстві.

Для писанок села Верхній Ясенів як і в навколишніх селах переважаючими є геометричні й квітково-рослинні розписи. Для яких використовуються жовта, зелена фарби та білі лінії. Тло писанок чорне або темно-коричнєве.

Яскраво вираженими, характерними рисами в розписі писанок відрізняється ряд сіл Надвірнянської Гуцульщини. Село із назвою Чорний Потік, Надвірнянського району, Івано-Франківської області виокремлюється домінуванням в орнаментах розпису писанок чорних кольорів, із використанням малюнків у жовтих, жовтогарячих та червоних рослинних мотивах. Звичайно, тут по вертикалі кольоровими смугами розділяють писанку на два боки, на кожному з якого розміщують у різних варіантах перехрестя й більш дрібні мотиви - "зубчики", "павучки" "баранячі ріжки" (рис. 3) [9, 69].

На основі орнаментики гуцульських писанок відомі українські майстри декоративно-вжиткового мистецтва створили оригінальні композиції килимів, ліжників, гардин, рушників, верет, компонентів сучасного народного одягу, декоративних панно, виробів галантерейного

асортименту тощо, які користуються підвищеним попитом у населення. Високу оцінку писанковій орнаментиці дали видатні діячі мистецтва, культури: І. Франко, С. Крушельницька, Леся Українка, Б. Рибаків, В. Касіян, Г. Яблонська, О. Довженко, М. Стельмах, В. Масик, І. Миколайчук, Д. Павличко, Д. Гнатюк, О. Соломченко [10, с. 3].

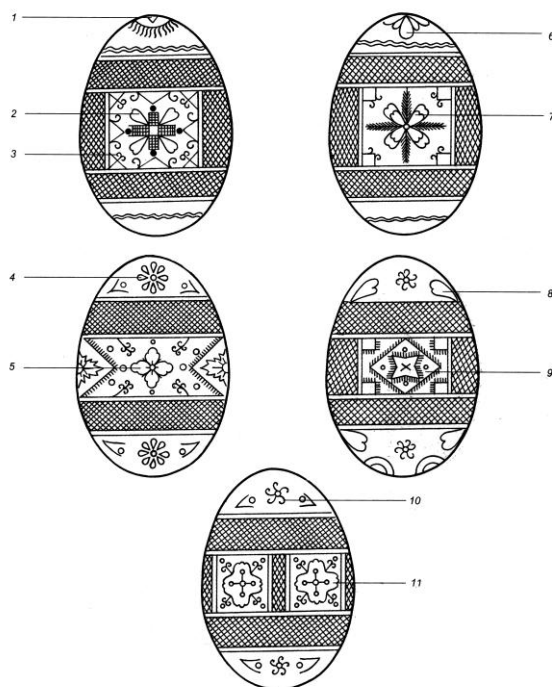

Рис. 3. Орнаментальні мотиви писанок с. Чорний Потік Надвірнянського району Івано-Франківської області
(за О. Г. Соломченком)

1 - серце в сонечку; 2 - півсерця; 3 - кучері; 4 - ружа; 5 - сонечко в Карпатах; 6 - зірка; 7 - серце з вусиками; 8 - півсерця; 9 - косиця; 10 - кочерги; 11 - квітка [9, с. 37].

Авторами статті у 2002 році для проведення XII Міжнародного Гуцульського фестивалю у м. Косові, на основі гуцульської писанки з геометричною та рослинно-квітковою орнаментикою, була розроблена емблема фестивалю. Стилїзована писанка є емблемою Косівської районної газети "Гуцульський край".

Література

1. Вах І. С. До історії дослідження географії народних художніх промислів на Гуцульщині / І. С. Вах // Історія української географії: Всеукр. наук.-теор. часопис. – Вип. 12. – Тернопіль: Підручники та посібники, 2005. – С. 66-69.
2. Вах І. С. Територіальні особливості розвитку й поширення народних художніх промислів: автореф. дис. на здобуття ступеня канд. геогр. наук: спец. 11.00.02 «Економічна та соціальна географія» / І. С. Вах. – Чернівці, 2010. – 20 с.
3. Горняткевич Д. Писанки /Д. Горняткевич // Енциклопедія українознавства: у 3 т. – К., 1994. – Т. 1. – С. 310-313.
4. Гуцульщина: історико-етнографічні дослідження [за ред. П. І. Арсенича, М. І. Базака] / АН УРСР, Ін-т мистецтвознавства. – К.: Наук. думка, 1987. – 470 с.
5. Кульжинский С. К. Описание коллекции народных писанок / С. К. Кульжинский. – Лубенский музей Е.

И. Скаржинской. Этнографический отдел. – 1899. – В 2 вып. – Вып.1. – 176 с.

6. Константин Икономид. О начале обыкновения употреблять красные яйца во время Пасхи / К. Икономид. – СПб., 1826.

7. Потапенко О. І. Шкільний словник з українознавства / О. І. Потапенко, В. І. Кузьменко. – К.: Укр. письменник, 1995. – 291 с.

8. Сеньків І. Гуцульська спадщина: праця з життя і творчості гуцулів / Іван Сеньків – К.: Українознавство, 1995. – 512 с.

9. Соломченко О. Г. Писанки Українських Карпат / О. Г. Соломченко. – Ужгород: Карпати, 2004. – 240 с.

10. Соломченко О. Г. Що ми знаємо про писанку? // Радянська Гуцульщина. – 29 березня 1980. – № 38. – С. 3.

11. Шухевич В. О. Гуцульщина / В. О. Шухевич. – Верховина: Журнал «Гуцульщина», 1997. – 350 с.

12. Wincenty Kadłubek. Kronika polska Wincentego Kadłubka. Polska. Wydawnictwo: Ossolineum. – 266 s.